

Estiu 2013

Crear és resistir. Sí que es pot ¹

Xus de Miguel Vallejo

Doctora en psicologia i mestra

El títol d'aquest article només té d'original l'associació entre dues frases que expressen dues idees. Una és de Picasso, l'altra del 15M. Juntes condensen el que sento i el que penso en aquest moment, quan m'enfronto al repte d'escriure unes pàgines que aconseguixin transmetre la idea que relacionar-se amb el món fet de la creativitat l'instrument privilegiat i de la seva progressió un objectiu fonamental és una bona manera de construir un projecte de vida autònom i satisfactori, i d'imaginar projectes col·lectius capaços de generar intercanvis cada vegada més recíprocs i més justos amb el què ens envolta, amb qui ens envolten; també en èpoques de crisi. I dic "també" i no "sobretot" perquè em nego a fer de la crisi una condició de la creativitat i de la seva absència una altra condició de la meua llibertat per viure i treballar com vull i crec.

I en relació amb la creativitat vull explicar una experiència que es desenvolupa a un aula de primària amb nenes i nens de qualsevol edat. S'estructura al voltant de dos eixos, el del món que constitueix el seu entorn de relació i volen conèixer, i el dels llenguatges de què disposen per fer-ho. Parlo d'un món que és físic i social a l'hora, de realitats que els emocionen, els intriguen i els generen interrogants, de situacions que els preocupen o els inquieten, que generen conflictes. Conceptualitzo els llenguatges -corporal, oral, escrit, matemàtic, plàstic, musical, audiovisual, cinematogràfic- com instruments privilegiats que ens permeten representar-nos les múltiples realitats del nostre medi i interaccionar amb elles.

La creativitat de què parlo està feta de conceptes plens de vida, de preguntes que recullen interessos, de frases que expressen experiències, de paràgrafs que condensen sentiments, d'arguments que comparteixen maneres d'estar en el món, de discursos que es rebel·len contra la imposició de significats. I quan penso en ella no puc sinó referir-la als llenguatges que la fan possible, a la manera com es van construir i als contextos en què es van desenvolupant.

En aquesta experiència, el llenguatge oral i l'escrit es constitueixen en els elements vertebradors de la construcció i la consolidació del món afectiu i del món intel·lectual perquè al desenvolupar-se els permeten vincular-se afectivament amb el què els envolta mentre descobreixen les seves múltiples facetes. Del projecte, que es desenvolupa de manera paral·lela en els àmbits físic i social de la realitat, només presentaré aquí el referit a les relacions interpersonals, base del món social, i a dos dels seus aspectes, els sentiments i els conflictes.

Amb la representació davant les companyes i els companys de les maneres que hom té d'enfadar-se, d'estar alegre o d'entristir-se, s'aconsegueixen dos objectius. Quan el grup explica el que veu en termes de "té la boca cap a baix", "posa els braços al costat del cos" o "la barbata quasi li toca el tronc", qui actua pren consciència dels canvis ocorreguts en el seu cos que, a més, permeten les altres persones adonar-se del que sent. Unes frases que han requerit, per part del grup, de la utilització de preposicions i conjuncions que els permetessin complementar el nom

amb adverbis per tal d'expressar direccionalitat, de la construcció de frases subordinades per relacionar les parts del cos, de la utilització d'adverbis per permetessin precisar la relació entre dues parts.

I així, mentre desenvolupen el llenguatge que els permet entendre el cos de l'altre, obtenen el reconeixement del seu somriure, conforme amb la descripció feta. En un context afectiu d'aquestes característiques, el desenvolupament de la llengua passa de ser un simple objectiu curricular a constituir-se en condició de la pròpia autoestima.

La reconstrucció de la història del sentiment és el moment de les oracions causals, les coordinades i les subordinades. Mentre expliquen "estic trist perquè la mare ha marxat de viatge" o "estic enfadada perquè la mestra m'ha dit que calli i no era jo qui parlava", aprenen que un sentiment té causes i que localitzar-les permet incidir sobre elles, potenciant-les si el sentiment és positiu o eliminant-les quan és negatiu.

La presa de consciència del paper del llenguatge per a la consecució de l'autonomia afectiva que comporten aquestes actuacions, enforteix els lligams que estableixen amb la llengua i amb els i les iguals que els permeten aquesta llibertat, aquesta felicitat.

Quan la sessió gira al voltant de l'anàlisi i la resolució dels conflictes que no han sabut resoldre, les persones implicades, de manera successiva, comencen referint les seves versions del succeït. Una situació que els obliga a ordenar mentalment la seqüència dels fets i a construir un discurs capaç de transmetre'ls de manera comprensible. Prova dels esforços que fan per aconseguir graus progressius de coherència són els canvis que van introduint en el discurs i les rectificacions que van fent d'algunes de les seves parts. Amb l'escolta de les versions de la resta de protagonistes van incorporant perspectives i vivències sobre el conflicte, abans desconegudes.

El grup, en canvi, s'enfronta al repte de reconstruir uns fets que no ha presenciats. Si cada discurs els planteja interrogants i els fa percebre contradiccions, la seva successió els obliga a multiplicar els punts de vista per tal de reconstruir una història que aconsegueixi articular totes les dades proporcionades en un tot coherent. Una operació factible un cop han interrogat les persones implicades sobre aquells aspectes, de les realitats que expliquen, que presenten contradiccions o sobre els que manca informació.

La capacitat de transformar els dubtes, la curiositat o les contradiccions observades en preguntes és un aspecte fonamental del llenguatge i de la vida. Perquè les preguntes concreten els nostres interessos i les nostres inquietuds, i al concretar-los actuen de plataforma dels projectes que desencadenen i de guia de les accions que busquen desenvolupar-los. En el context que ens ocupa, quan algú passa de pensar "no ho entenc", d'una part del discurs d'un altre, a explicitar "què vol dir que vas anar cap allà?", està abandonant una frase simple negativa en benefici d'una interrogativa afirmativa composta. I al fer-ho aconsegueix transformar una declaració d'ignorància en un projecte enfocat a posar-li fi. Per respondre, l'al·ludida ha d'aprofundir l'anàlisi dels fets i precisar encara més el seu llenguatge. Així el "vaig anar cap allà" evoluciona fins a un "vaig anar cap a la seva taula per demanar-li si havia acabat de fer servir el

retolador color plata perquè després d'ell em tocava a mi", en què les oracions causals i de finalitat s'alien per visibilitzar determinades accions i relacionar-les amb les seves motivacions.

Quan es tracta d'explicitar les contradiccions que hom percep en el discurs de l'altra, els interrogants fan front comú buscant graus de coherència major. Davant formulacions del tipus "¿per què primer dius que vas anar cap a la taula de J. per demanar-li el retolador color plata perquè et tocava a tu i després dius que el vas pegar perquè te'l va treure?", o es reconeix que una de les dues parts del discurs no és certa o es matisen les dues perquè no entrin en contradicció. En qualsevol cas la pregunta haurà generat una explicació més fidedigna a l'articular en un tot parts del discurs que funcionaven de manera independent: "Vaig anar a la seva taula a demanar-li el retolador perquè després d'ell em tocava a mi. Però J. li va donar a B. encara que no li tocava perquè jo l'havia demanat abans. I com no me'l volia donar. li vaig treure el retolador. Després ell me'l va treure i jo el vaig pegar".

Quan ja en l'última part del procés es disposen a buscar solucions perquè el conflicte no es torni a repetir, el llenguatge atansa nivells de realització òptims amb la formulació d'idees que recullen tot el coneixement elaborat pel grup en el procés d'anàlisi, i la seva projecció cap a un futur que volen menys violent i més just.

I és en el context d'aquest diàleg que van construir els coneixements que els permeten interaccionar de manera cada vegada més adequada amb el que i amb qui els envolta. I és així com es va conformant un llenguatge que creix amb les preguntes, s'enriqueix amb l'expressió dels sentiments, es recolza en el reconeixement de l'altre, indaga en les causes, evidencia les contradiccions, confronta les idees, imagina maneres d'atansar graus progressius de felicitat, multiplica les mirades, persegueix graus de coherència progressius, analitza i preveu els conflictes, potencia l'autonomia, fa projectes amb els somnis, construeix els valors que guien les accions.

La creativitat de la què jo parlo es conforma amb els llenguatges. Els llenguatges de què parlo evolucionen des de la creativitat.

